

Recordant mossèn Joan Serra i Vilaró

Al començ de la dècada de 1960, quan jo vivia com a professor a la Universitat Laboral de Tarragona, vaig conèixer mossèn Joan Serra i Vilaró, canonge jubilat d'aquella Seu, i vam fer bona amistat. Tots dos érem originaris del bisbat de Solsona i ell tenia alguna relació llunyana de parentiu amb una família barcelonina que em va pagar una beca al Seminari. En la meua primera visita a casa seva va dir a la minyona que nosaltres érem com de família i des d'aquell dia jo anava a casa seva com si fos un familiar. Parlàvem amigablement, entre d'altres coses, dels seus treballs passats d'investigació en el camp de la història i de l'arqueologia. Han passat molts anys i, d'aquelles converses, només en conservo alguns records.

Mossèn Joan Serra, quan era vicari de Bagà, va escriure *El cançoner del Calic*, obra poc coneguda. M'explicava que havia tingut notícia sobre un pastor muntanyenc que sabia moltes cançons populars. El va convidar a trobar-se amb ell cada diumenge, quan baixava a missa, a cantar-li aquelles cançons, que mossèn Serra anava transcrivint. D'aquí en va sortir aquell cançoner, publicat a Barcelona el 1914.

A mossèn Serra l'entusiasmava la troballa i recuperació d'obres d'art, documents antics, restes arqueològiques i tot el que pogués tenir algun valor cultural històric, una dèria força generalitzada en aquell temps. Em deia que, quan anava a predicar en alguna parròquia, no volia rebre diners, sinó que li entreguessin, si en tenien, llibres antics, de valor històric. Es feien la competència, ell amb alguns antiquaris. A un rector que feia ufana del que li havia pagat un antiquari per uns vells encensers, li feia saber la quantitat molt més elevada que l'antiquari n'havia tret. No sempre era el primer. Un dia va saber que en una masia tenien una marededéu antiga, d'aquestes que es conservaven dins d'una vitrina. Quan hi va anar per adquirir-la, ja els l'havia comprat un antiquari i n'estaven tot cofois perquè, a més a més dels diners, els havia regalat una marededéu, dels tallers d'Olot, de colors molt bonics.

Un dia em va explicar d'on havia tret el nom de "cardials", que havia donat a les impressions que adornaven algunes ceràmiques prehistòriques de les seves excavacions. Deia que n'havia fet veure una mostra a un camperol i li havia preguntat

amb què les hauria fet ell aquelles marques. La resposta va ser que les hauria fet amb una petxina. Mossèn Serra ho va trobar encertat. Ja tenia l'explicació d'un fet i un nom per a aquelles impressions. La petxina té el nom científic de *cardium*. Les impressions, doncs, serien "cardials". Em deia: "*Quan vaig publicar aquest nom per primera vegada, se me'n reien; ara tothom parla d'impressions "cardials"*".

Són conegudes les diferències d'opinió en algunes qüestions d'arqueologia i la rivalitat existent entre mossèn Serra Vilaró i Pere Bosch Gimpera, que dirigia els estudis d'arqueologia a la Universitat i a l'Institut d'Estudis Catalans. Això l'obligà a investigar en solitari, sense el suport oficial barceloní. Em deia que la rivalitat venia, en bona part, del fet que ell excavava patrocinat des de Madrid, per la *Junta Superior de Excavaciones*, que publicava els seus treballs. De Bosch Gimpera, deia que, quan aquest va tornar d'Alemanya, on havia estudiat, pensionat, arqueologia, com el gran prehistoriador del país, ell, mossèn Serra, ja havia fet més de cent excavacions.

A Tarragona mossèn Serra desmuntà la llegenda de les muralles ciclòpies, etrusques

Sarcòfags de l'església de Casserres. FOTO: MN. JOAN SERRA VILARÓ, ARXIU MN. ÀNGEL PLA I TOMÀS

o ibèriques, fundada en les grans pedres sense tallar de la seva part baixa. La troballa de restes romanes entre el material del seu interior, fins i tot en la seva base, el va dur a la conclusió que es tractava de muralles romanes. I així ha quedat establert.

Un dia em va convidar a presenciar l'excavació d'un magnífic mosaic que representava una varietat de peixos, que havien descobert en un camp no lluny de la costa de Tarragona. Arribats al lloc, havien tret la terra de sobre el mosaic i aquest havia quedat al descobert. Estengueren sobre el seu paviment una tela tota encollada, a la qual va quedar fortament adherit. A continuació l'anaren excavant separant-lo de la part inferior, amb cisell i martell, i enrotllant-lo en una barra que es desplaçava per sobre. El treball era lent i delicat. Al taller el devien reconstruir i ara, si mal no recordo, es troba al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona mostrant el seu panorama piscícola.

La curiositat de mossèn Serra el va dur a investigar sobre l'autor del cèlebre Quixot d'Avellaneda, obra apòcrifa publicada a Tarragona el 1614. Aquesta circumstància el va fer pensar que el seu autor havia de ser algun home de lletres d'estil humorístic, resident no gaire lluny de Tarragona i relacionat amb la seva Cúria. Aquest, segons ell, no podia ser altre que el cèlebre rector de Vallfogona de Riucorb, Francesc Vicent Garcia. Aquest rector, del bisbat de Vic, havia sol·licitat aquesta parròquia, que llavors pertanyia a aquell bisbat, perquè aleshores era la més propera a Tarragona, i la va conservar sempre. Quan es va publicar el Quixot apòcrif el 1614 a Tarragona,

era arquebisbe d'aquesta Seu Joan de Montcada i de Gralla, fill del marquès d'Aitona, i oncle del bisbe Pere de Moncada i Moncada. Amb aquest, Francesc Vicent Garcia hi tenia una gran amistat per haver estudiat junts a la universitat i haver-li fet de capigorrista. L'ocasió que devia moure Francesc Vicent Garcia a escriure aquesta continuació apòcrifa del Quixot, mossèn Serra me l'explicava així. Quan Cervantes va publicar el seu Quixot, les famílies de la noblesa es divertien llegint-ne cada vespre un capítol, i en acabar la lectura de l'últim, ho van trobar a faltar. Llavors Francesc Vicent Garcia, ben relacionat amb aquella noblesa, es va oferir a solucionar aquella mancança i va escriure aquesta continuació del Quixot amb el pseudònim d'Avellaneda.

Ecoltant mossèn Serra, vaig descobrir un Rector de Vallfogona diferent d'aquell personatge mediocre, groller i burlesc a qui tants acudits, dites i bromes de mal gust eren atribuïts. En més d'una ocasió li vaig comentar la conveniència de reivindicar la personalitat d'aquell rector. Efectivament, mossèn Serra va publicar el 1964 *El Rector de Vallfogona Dr. Francesc Vicens Garcia à Avellaneda*, reivindicant-lo, i un bon dia em va dir amablement que jo n'era el culpable.

Mossèn Serra tenia els seus amics i a vegades em trobava amb ells a casa seva. Un dia, era el canonge Joan B. Viladrich, que ocupava també una d'aquelles cases dels canonges, propera a la de mossèn Serra. Sempre molt reservat, en una ocasió buscava un laboratori fotogràfic que li reproduís material que tenia del cardenal Vidal i Barraquer. Un altre dia, era un ber-

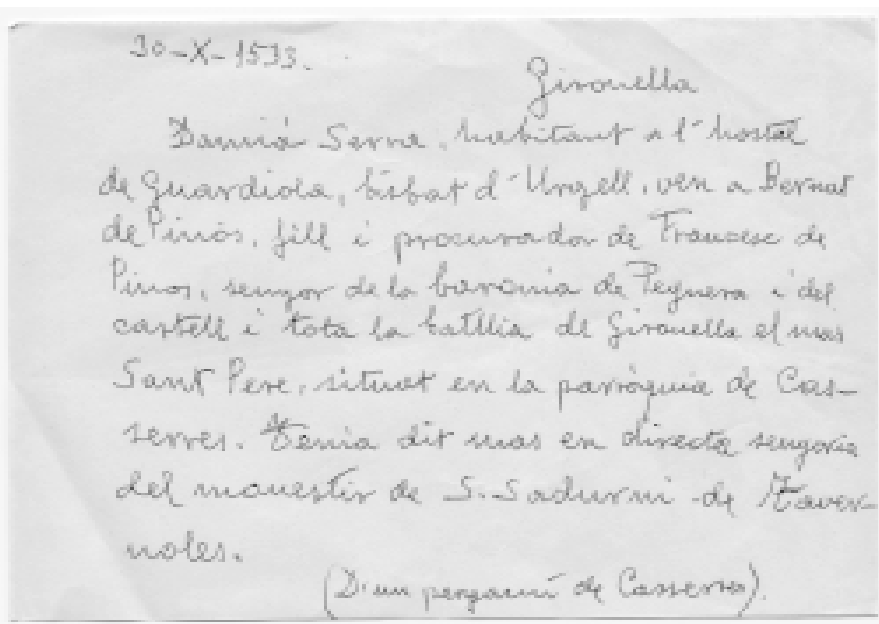
guedà exiliat a Tarragona a causa de la seva militància republicana. Contava tot un reguitzell d'anècdotes sobre abusos de la Guàrdia Civil. Un altre dia, era una senyora, familiar d'un capellà difunt. Vaig saber que un dels seus llibres que guardava a casa era un exemplar de la segona edició del cèlebre *Diccionario Latino-español* de Raimundo de Miguel, de 1868. Sense tardança l'hi vaig comprar. També encara un altre dia, va ser un escultor ja gran que havia treballat a les ordes de Gaudí en la Sagrada Família. Deia que el famós arquitecte era tan primmirat en la imitació de la naturalesa que, en certa ocasió que havia de dissenyar un seient, va demanar a un dels seus homes que, només amb la vestimenta d'Adam, s'assegués sobre un material tou preparat perquè hi fes de motllo.

En la seva obra *Les Baronies de Pinós i Mataplana* mossèn Serra fa diferents referències als senyors de la Portella, però ni ell en les seves investigacions a l'arxiu de Bagà, ni mossèn Joan Santamaria en les seves a l'arxiu del monestir de la Portella, com ell ho confessa en les seves *Memòries del Monestir de Sant Pere de la Portella*, no van poder establir la genealogia completa d'aquells senyors. Mossèn Serra la va trobar en un manuscrit, conservat a la Biblioteca Nacional de Madrid, titulat *Genealogia y descendencia de la Casa de Pinós*, obra de Don Bernardo Galcerán de Pinós, dirigida a la Excm. Doña Isabel Margarita de Ixar y de Pinós, Duquesa de Belxít (1620). Ell en va treure unes quantes fitxes, que un dia em va ensenyar i que, a petició meua em va deixar copiar. Són les que, pel seu interès, reproduïxo textualment a continuació.

"Fol. 65. *Toda de Portella*. Descendiente de los godos.

Su escudo era antiguamente una puerta, como aparece en las antiqúisimas paredes del castillo ya destruido. Hicieron después una escarcela borjaleta coloreada en campo de oro, porque Bernardo Guillem de la Portella cuando vino de Francia a Cataluña con el socorro que el emperador envió a Borrell, conde de Barcelona contra los moros en el año 965. Casó con dicha Toda, señora de dicha baronía, la cual, se presume que con su hijoo Guifredo, con parecer de la mujer de éste Hermqatudis y de sus hermanos (serían de Guifredo) Arnaldo y Ricardo, y consejo de Oliba obispo de Vich y de Ripio, hizo construir el monasterio de S. Pedro de La Portella a los 29 de 8bre. De 1017. Oliba envió dos monjes de Ripio para que enseñasen a los demás.

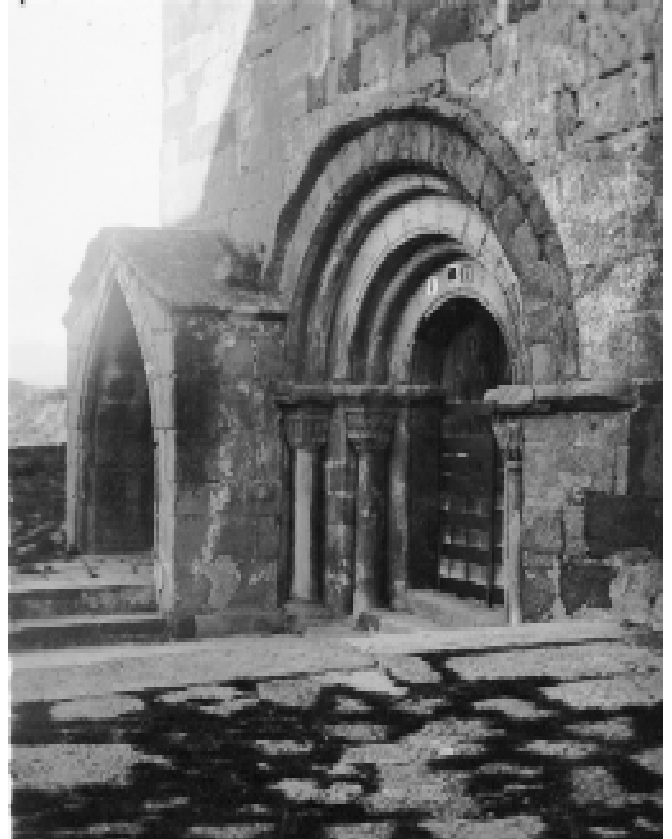
Fol. 66. Estuvieron 14 años bajo la obediencia de Priors que enviaba el abad de Ripio. Viendo el dicho Guifredo crecer el número y devoción de religiosos ... quiso darles abad y entendiendo

Regest d'un pergamí del s. XVI sobre la donació del mas Sant Pere del terme de Casseres
NOTES MANUSCRITES DE MN. JOAN SERRA VILARÓ. ARXIU MN. ÀNGEL PLA I TOMÀS.

Portalada de l'església de Sant Pau de Casserres
MN. JOAN SERRA VILARÓ. ARXIU MN. ÀNGEL PLA I TOMÀS

Façana de l'església de Sant Martí de Puig-reig a començaments del s. XX. FOTO: MN. JOAN SERRA VILARÓ. ARXIU MN. ÀNGEL PLA I TOMÀS

que un santo hombre llamado Dalamcio, ornado de singulares virtudes, era al propósito, con el parecer del abad de Ripio, lo envió a rogar y suplicar que como abad vivieses a entregarse y tomar posesión de aquella santa casa.

Así lo hizo en 1035 (Arch. De La Portella)

“**Guifredo.**- Le sucedió su hijo.

“**Bernardo Guifredo.**- Al cual en 1065 el conde de Besalú Bernardo le hizo donación a él y a su mujer **Migdonia** de los alodios que poseía en Palmerotay Palomera. Su testamento hallase en el archivo de La Portella. Letra B nº 5.

Sucedió les su hijo.

“**Fol. 67. Pedro Bernardo de La Portella.**- Casó con **Hermisenda**. Fue a Jerusalem. Procrearon Guillermo, a Bernardo, a Raimundo Bernardo y Beatriz

“**Guillermo de La Portella.**- Hijo de los anteriores, casó con **Petronila**. En su testamento a 4id Xbre. 1165 hace heredero a su hijo Bernardo Guillermo.

“**Bernardo Guillermo Saportella.**- Hizo su testamento en 1207. Fueron hijos suyos Guillermo, Bernardo, Gostanza y a Ignes, que casó con Guillermo de Cruixillo. Murió el primero sin hijos y sucedió

“**Bernardo.**- A 16 K febrero de 1241 confirmó y dio altar de S. Pedro al monasterio de Valldaura, el cual altar había sido edificado pro sus predecesores en el Puig de la Portella y éste lo transfirió al dicho monasterio de

Valldaura. Testo id Sepbre. 1267. Fueron sus hijos **Berenguer**, que le sucedió, **Bernardo**, del cual descenden los Saportellas de Monzón y Cervera señores de La Curullada y Finestras, **Guillermo y Elisenda**. El rey Alfonso dio el castillo de Guardia, que cerca de Ripoll, a Bernardo Guillermo su padre a 27 febrero 1190 y en el año 1229 este Bernardo lo vendió por 2V800 (V=unces?) morabatinos a Galceran Gal. De Pinós, señor de Pinós.

“**Berenguel de La Portella.**- Casó con Elisenda de Pinós, hija de Pedro Galceran de Pinós, quienes procrearon a Bernardo, a Tomasa, que casó con Guillermo Raymundo, y a Blanca, que cassó con el Sr. De Foxa.

“**Tomasa de Portella** dio al monasterio de S.P.de P. la décima de la parroquia de Olvaan para celebración en el altar de S. Nicolás de un aniversario para ella y otro para su padre.

“**Bernardo de La Portella.**- Sucedió por muerte de su padre Berenguel. Casó con Elisenda, hija y heredera de Raimundo de Luza, como consta por Raymundo de Sala not. De Manresa a los 13 K julio 1252 y también en el Arch. R. de Barnna. Lib 4 Cartar. Cathalonia fol 67 y 68, de la cual procreó a Bernardo Guillermo, que le sucedió en las baronías de Portella y Yuca, y a Ramon, el cual fue, según Zurita, con embajada de la ciudad de Palermo, a suplicar al rey de Aragón tomase a su mano la defensa del reyno de Sicilia. (L'autor dubta si aquest

Ramon de Portella era sicilià, encara que descendent dels Portelles). En 1279 B. de La Portella entregase con todos sus bienes al rey D. Pedro (Arch. R. de Barna.)

“**Fol 68.- Bernardo Guillem de La Portella.**- A 4 de las K de mayo de 1286 el rey Alonso le restituyó las baronías de Portella y Yuca que su padre Bernardo había entregado al rey Pedro (Arch. R. de Barna. Registro 6 de gracias fol. 48).

“Casó con Sibilia de Pinós, hija de Gal. De Pinós y de Berenguela de Moncada. Procrearon a Bernardo, a Raymundo, al cual le dio Palmerota, a Berenguel, que fue canónigo en Barna., a Guillermo, que fue canónico de Urgel, a Margarita, que heredó por muerte de sus hermanos, a Leonor, que casó con Rugero de Orcau, a Costanza, que casó con Ponce de Santapau, y a Francina, que feu segunda abadesa de Pedralbes y sobrina valenciana, por parte de su madre Elisenda de Montcada y de Pinós, de la reyna de Aragón, que edificó Pedralbes.

Testo el dicho Bernardo G. de Portella en el castillo de Foxa en 1321.

Berenguel Yovali (de Joval), cavallero, a los Idus de junio de 1322, en poder de Hugo Cardona not. De Vich, reconoció al dicho Bernardo G. de Portella que tenía por él y sus sucesores en feudo el castillo de Gaya.

“**Marquesa de Saportella.**- Una vez viuuda de Guillermo de Queralt, por haber muerto

sin hijos sus hermanos Bernardo y Raymundoy ser eclesiásticos Berenguel y Guillermo heredó las baronías de Portella y Yuca. Casó con Pedro de Fonollet, vizconde de Illa y de Canet, pasando a esta familia las dichas baronías. En la baronía de La Portella hay las baylias siguientes: Palmerota, La Quar, Roset, Sagàs, Gironella, Olián, Castell y Borredà y

Fol.69 Marlés (Arch. R. de Barna. Inventario 4 foll. 153 n° 621). En el año 1336 esta continua una procura, hecha por los sobredichos

Pedro y Marquesa, a Ferrer de Canet para prestar los homenatges al señor Rey por los feudos de los castillos de Portella, Lluçá, Palmerota, Laquar y Merlés”.

Aquí s'acaben les fitxes que em va deixar copiar mossèn Joan Serra i Vilaró.

Conservo quatre fotografies que ell havia fet al seu temps i que em va regalar: dues representen cadascuna un sarcòfag i al dors d'elles la paraula amb llapis **Casserres**. Una altra representa la porta-

da d'una església romànica amb una construcció lateral destinada a aixoplugar un sepulcre, i al dors, amb llapis: **Puigreig. El sepulcre és desaparegut**. Finalment, la quarta representa la portada romànica d'un temple amb dues persones dempeus a l'entrada, un clergue amb sotana i un religiós, i un noi assegut; al dors, amb llapis, **S. Pau de Casseres**.

Mn. Àngel Pla i Tomàs, Pvre.

MUSEU DEL CIMENT ASLAND DE CASTELLAR DE N'HUG

MUSEU DE LA CIÈNCIA
I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

Paratge del Clot del Moro, s/n
08696 Castellar de n'Hug
Tel. 93 825 70 37
Fax. 93 825 70 66
a/e: museuciment@mnactec.com
www.mnactec.com
www.castellar.diba.es
www.bergueda.com/m_ciment

*Armeria Sistach, sempre
amb l'esport i la cultura*

Plaça Viladomat 1,
Tel. 93 821 68 20
Fax 93 821 68 21
08600 Berga

armeria@sistach.com

Ctra. Sant Fruitós, 32 - bxs.

Tel. 93 821 45 90

Fax 93 821 45 91

08600 Berga

 PLANA
a s s e s s o r i a s . l